

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 SAUSIO 30 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 20(5)

Smurtas šiuolaikiniame mene

Mūsų, žmonių, gyvenime yra daug monotonijos. Kasdienybė yra tapusi blanki, nes įprasta: žinome, kas buvo, kas yra ir kas bus. Tai mums, žmonėms, atneša nuobodulį. Žmonės ieško kelio, kaip ištrūkti iš kasdienybės – iš to, kas tik „kartojasi“ ir sukelia žiovilį. Ieško to, kas stebintų, jaudintų, dirgintų nervus – kažkokios pramogos. Taip atsirado pramoga, kuri vaizduoja smurtą: ką žmogus daro žiauraus žmogui.

Pataikaudamas minioms, plebėjams, savo pavaldiniams, imperatorius Neronas Kolizijoje rodė tikras gladiatorių kovas, o kai tas nusibodo, siuntė į areną krikščionis būti sudraskytiems išalkusių liūtų. Žiūrovai iš pasitenkinimo kėlė ovacijas.

Ieškant kažkokių dirginančių, imponuojančių temų šiuolaikinėje literatūroje ir kitokiame mene, smurtas rado savo pramoginę vietą, kurią taip greit nėra linkęs kam kitam užleisti. Ypač šiais moderniais laikais. Ypač taip patogiais minioms patenkinti.

Viena iš populiariausių praėjusių 2009 metų JAV keturių meno sričių (knygų, filmų, televizijos programų ir dainų) kūrinių temų populiariausia tema buvo smurtas (rasta 70 proc.), paskui – pinigai (60 proc.), seksas (45 proc.), jaunimas (40 proc.), vampyrai (20 proc.), politika (10 proc.) ir Dievas (10 proc.), (žr. „Newsweek“, 2010.01.04). Pažvelgus vien į populiariausias knygas, jose visose dominavo smurtas (100 proc.). Prisimintina, kad dažnai tik tie literatūros gaminiai (specialiai vengiu juos pavadinti kūrinių) išvysta dienos šviesą, kurie praleidžiami pro vartus, kurie saugomi cerberių su kraujo matuokliais: jei nepapils pakankamai kraujo ant rankraščio puslapių, tavo romanas neišvys dienos šviesos – cerberiai ypač atsižvelgia į dabartinių skaitytojų polinkius; šiais laikais net vampyrai yra populiariausi už Dievą. Parenkami tie pramogų „gaminiai“, kurie patiks būsimiems vartotojams. Menas yra pramoginė prekė.

Ameriką seka kiti kraštai. Lietuvoje televizijų programose dažnai rodomi *trileriai* (*thrillers* – angl. „dirgintojai“), kurių intriga susumuojama taip: *kiss, bang, kill* – bučiuok, pykšt, žudyk! Tad daug smurto yra ir Lietuvoje pasirodantiame mene ir meno gaminiuose.

Vis dėlto šalia pigaus ir tuštoko, randamas rimtas bei prasmingas smurto pavaizdavimas mene. Lengva yra pateikti pavyzdį iš praeities. Fiodoro M. Dostojevskio romanas „Nusikaltimas ir bausmė“ yra apie dviejų moterų nužudymą. Tačiau meniškai parodomi jas nužudžiusiojo motyvai, pasaulėžiūra ir jo paties sąžinės, kaltę pajutusios, nebeįmalšinamo balso slegianti bausmė. Tačiau kažin ar šiandien tas romanas praeitį pro kai kurių leidyklų cerberių su kraujo matuokliais saugomus vartus? Gal atgrastų, kad per mažai kraujo. Gal atrastų, kad autorius „pamokslauja“.

Kitas pavyzdys iš filmų pasaulio. Dvi su puse valandos užtrukęs Melo Gibsono filmas „Jėzaus Kristaus kančia“ buvo pilnas tikroviškų, žiaurių Jėzaus Kristaus kančios scenų. Jis sukėlė kontroversiją. Paklaustas popiežius Jonas Paulius II tiksliai ir trumpai atsakė: „Taip buvo“ (ne tik *kas*, bet ir *kodėl*). Taip, pačiame filme buvo galima rasti, *kodėl* Jėzus pasirinko kančią. Tačiau tas filmas išvydo šviesą ne Holywooode, bet privačios bendrovės dėka.

Šiame „Kultūros“ numeryje vyksta pokalbis apie neseniai išspausdintą Renatos Šerelytės novelę „Pabučiavimas“ (2010.01.09). Klausimas, ar novelėje ne per daug smurto. Atsakymas glūdi kituose klausimuose: koks tas smurtas ir ar nėra pačioje novelėje kažko tai, kas pateisina, išperka ar net išgano tą smurto vaizdavimą.

Kęstutis A. Trimakas

Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelio pirmoji stotis „Paskutinė vakarienė“. Apie 1896 m. S. F. Fleury nuotr.

ŽEMĖ KRYŽIŲ IR MADONŲ

Žmonės manė, jog prieš vėją
Vakarai tokie raudoni,
O tai ji krauju sravėjo –
Žemė kryžių ir madonų.

Buvo aštrūs kalavijai,
Ilgos rykštės, bukos vinyš,
Buvo kalnas Kalvarijos,
Drobės, kapas akmeninis.

Buvo daug mirties pabūklų,
O labai nedaug paguodos.
Jos pavasarių stebuklą
Vos bejuto vyšnios soduos.

Žvelgs į ją dangus apstulbęs,
Kai pakils po kryžiais minios, –
Jau visi paukšteliai čiułba
Aleliuja ant skersinių.

Leonardas Andriekus

Kitame numeryje:

- Karilės Vaitkutės pokalbis su kompozitoriumi Ch. Halka.
- Jono Juškaičio eilėraščiai.
- Ona Šulaitienė. Dar kelios pastabos apie Bronių Jonušą.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

- 1-as psl. Kęstutis A. Trimakas. Smurtas šiuolaikiniame mene.
- 2-as psl. B. Nainys. Lietuvos užsienio politika 1939–1940 m.
- 3-as psl. Eglė Juodvalkė. Poezija.
- 4-as psl. Kęstutis A. Trimakas. Smurtas ir pabučiavimas...
- 5-as psl. Jonas Vaiškūnas. Malda nuo Pasaulio stogo.
- 6-as psl. Perpetua Dumšienė. Tūkstantmečio žiedai.
- 7-as psl. Raimundas M. Lapas. Lietuviški vabzdžiai atskrido į Čikagą.

Lietuvos užsienio politika 1939–1940 metais

BRONIUS NAINYS

Praejusius metus baigiau skaitydamas du storus prof. dr. Tomo Remeikio tomus apie Lietuvos okupacijos eigą, pradėtą 1939 m. rugpjūčio 23 d. Ribbentropo-Molotovo sutartimi ir baigtą po dvejų metų – 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungos okupacija ir rugsėjo 3 d. aneksija – Justo Paleckio Stalino „saulės“ parvežimu iš Maskvos. Tomai – 1004 puslapiai to laikotarpio dokumentų, į kuriuos sudėta Lietuvos valstybei vadovaujančių politikų, aptariančių vyksmo eigą, vieni kitiems rašytų 616 atrinktų raštų. Yra ir vyriausybės posėdžių protokolų, bet daugiausia – Lietuvai kitose valstybėse atstovaujančių diplomatų susirašinėjimas su užsienio reikalų ministerija. Tiksliau pasakius, knygas ne skaičiau, bet tik skaitinėčiau, nes viską perskaityti į dokumentų turinį išigilinant ir jį tiksliai suvokiant, reikėtų bent pusmečio. O aš užtrukau „tik“ apie porą mėnesių, ir tai atrodė per ilgai, nes autoriui, savo bičiuliui ir bendradarbiui Tomui, buvau pažadėjęs darbą aptarti

Ir ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, tikriausiai nepriklausomos Lietuvos ambasadose bei atstovybėse, kurios Sovietų okupacijos – aneksijos nepripažįstančiuose kraštuose dar teisėtai veikė. Gal ir ne visa, bet tikrai nemažai jos čia turi būti. Kodėl jos nesurinkus ir neišleidus, o svarbesnius dokumentus paskelbti net ir anglų kalba? Tokį pasiūlymą pateikė JAV LB Krašto valdybai šis jaunas politinės srities mokslininkas. Sutiktum tokį uždavinį sau užsibrėžti? – paklausiau. Kodėl ne, tik žinoma, reikia, pinigų, – atsakė dr. Remeikis. Rasim, pritarė mano vadovaujama JAV LB Krašto valdyba. Ir taip šis darbas prasidėjo.

Tačiau prasidėjo ir bėdos. Iš tikrųjų, nelauktos ir netikėtos. Lietuvos atstovybėje Vašingtone toji medžiaga buvo nesutvarkyta, sukrauta penktajame aukšte, užrakinta. „Ta patalpa mes nebesinaudojam, neturim jėgų po tuos visus popierius raustis,“ – toks buvo ambasados atsakymas. Londone medžiaga kartu su pastatu subombarduota vokiečių, Paryžiuje irgi kažkur dingusi, – taip atsiliepė Anglijos ir Prancūzijos atstovybės. Dr. Remeikis laisvą priėjimą prie medžiagos turėjo tik Lietuvos atstovybėje Romoje, tačiau, lyg tyčia, ten

su pasimėgavimu žaistų su jaunute, vos gyva pelyte, prieš ją prarydama. Pelyte, kuri tarsi nesuokia tikrovės, tačiau tikisi šiaip taip išlikti gyva. Tuo požiūriu rinkinys ir yra svarbus. Svarbus gal ne tiek tiems tikslams, kuriems JAV Lietuvių Bendruomenė norėjo jį naudoti prieš 40 metų, tačiau reikšmingas nepriklausomai Lietuvai, kuriančiai dabartinę užsienio politiką, ypač su Sovietų Sąjungos palikimo paveldėtoja Rusija. Šiuo atžvilgiu dokumentai gal net svarbesni. Tuo įsitikins juos perskaitęs ir į juos išgilinęs kiekvienas Lietuvos politikas, nes nesunkiai suvoks, ką bendraujant su Rusija valstybei reikia, o ko nereikia daryti. Pažvelkime į keletą pavyzdžių.

Rinkinys pradamas Lietuvos Generalinio konsulo Karaliaučiuje Leopoldo Dymšos slaptu pranešimu Lietuvos užsienio reikalų ministerijai 1939 m. rugpjūčio 23 d., kai buvo pasirašoma Lietuvos nepriklausomybę palaidojusi Ribbentropo-Molotovo sutartis. „Vakar vidurnaktį atskrido Ribbentropas su 26 palydovais į Karaliaučius. Dar po vidurnakčio turėjau progą pasikalbėti su keliais jo svitos palydovais, keliais žymiais karaliaučiskiais ir su vienu žinomu amerikiečiu žurnalistu,“ – praneša Dymša. Ir štai ką jis sužinojo:

„Iš tų visų pasikalbėjimų padėtis atrodo šitaip. Numatytas nepuolimo paktas tarp Vokietijos ir Rusijos neturi būti laikomas draugiškumo paktu. Vokietija užtikrina tikrai Sovietų vyriausybę, kad ji neturi jokių agresingų tikslų Rusijos atžvilgiu ir kad ji ketina respektuoti Pabaltės valstybių neutralumą ir suverenitetą. Tuo pačiu atsilygina ir Rusija.

Rusai dar siūlė susitarti su vokiečiais pasidalinti Lenkiją, atiduodant Vokietijai priklausančias žemes, o Rusijai Baltgudiją, Ukrainą, Estiją ir Latviją, o iš Lietuvos su Vilniumi ir iš etnografinės Lenkijos padaryti nepriklausomas buferines valstybes. Vokiečiai šį Sovietų siūlymą atmetė...“ (I t. psl. 55, dok. nr. 1).

Ir kiek čia teisybės? Juk Hitlerio sumanytam Rusijos puolimui jau buvo ruošiamasi „pilnu garu“, sutarta ir po 10 mėnesių įvykdyta Lietuvos okupacija, nes Ribbentropo-Molotovo sutartis, pradėta ruošti prieš 10 dienų, jau gulėjo Maskvoje ant Molotovo stalo, ir Ribbentropas trumpam sustojo Karaliaučiuje, vykdamas tik jos pasirašyti ir kartu su Stalinu už ją išlenkti taure kaukazietiško vyno. Tad viskas, ką iš tos delegacijos girdėjo Dymša, buvo grynas melas, aišku, skelbiamas paties Vokietijos užsienio reikalų ministro nurodymu. Ir tokia visa dokumentuose išryškinta tolimesnė Lietuvos užsienio politikos eigą: Rusijos melai, melagingi pažadai, primesta Kremliaus padiktuota ir po pusantro mėnesio nuo šio Dymšos pranešimo, 1939 m. spalio 10 pasirašyta Lietuvos-Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos sutartis, į Lietuvą įvedant 20 000 raudonarmiečių „Trojos arklį“, dėl kurio Lietuvos vyriausybė, ypač užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys, kiek galėdama priešinosi.

Tęsinys kitame numeryje

Dr. Tomas Remeikis.

Jono Kuprio nuotr.

nedelsiant. Tačiau dėl to sąžinė visgi negrauzia, nes ruošdamas šį rinkinį dr. Remeikis užtruko apie 40 metų.

Taip, apie 40 metų. Kodėl? Štai trumpa istorija.

1967 m. rudenį buvau išrinktas JAV Lietuvių Bendruomenės krašto valdybos pirmininku. Tuo metu Bendruomenė, gerokai nusivylusi JAV veikusių politinių „veiksnių“ VLIK'o ir ALT'o monopoline Lietuvos laisvinimo veikla, kuri daugiausia ribojosi tik posėdžiais ir nutarimais, bet ne konkrečiu darbu, ryžosi pati į šį darbą tvirčiau įsijungti ir ieškoti apčiuopiamesnių rezultatų. JAV politikams, kurių daugelis buvo palankūs Lietuvos okupantui, reikėjo arba iš naujo priminti aneksiją, arba įtikinti okupacijos tikrove. Tam tikslui reikėjo medžiagos, aiškiai ir nedviprasmiškai tą tikrovę įrodančios. Kur ją gauti? Pradėjau jos ieškoti. Nėra.

Bet kur nors ji turi būti, tikino mane JAV LB valdybai nuolat talkininkaujantis, akademinis kelis pradėjęs žengti politinių mokslų dr. Tomas Remeikis. Jis žinojo, kad okupacijos eigą buvo dokumentuojama ir toji medžiaga kur nors turėjo būti.

jos buvo labai mažai. Sunkiai, labai sunkiai tuometinė JAV LB vadovybė šią „politiką“ suprato, tačiau šis užmojis tik užmoju ir liko. Kai toji medžiaga buvo surasta ir gražinta į vėl nepriklausomybę atgavusią Lietuvą, dr. Tomas Remeikis, dabar jau pensininkas, prie jos galėjo prieiti. Tad labai dėkui jam, kad nepasidavė, nesigailėjo tikrai jau užtarnautam poilsui skirto laiko ir tuo labiau nepašyktėjo patuštinti savo kišenės Lietuvos reikalams. Dėl to tuos toms dabar ir turime. Tik – ko jie verti? Anuo laikotarpiu jie būtų buvę tikrai neįkainojamu įrankiu Lietuvių Bendruomenės darbui dėl Lietuvos laisvės. O dabar?

Dr. Tomas Remeikis rinkinį pavadino „Lietuvos Respublikos užsienio politika. Dokumentai 1939–1940 metais“. Nesakyčiau, kad tai visiškai tikslus pavadinimas, nes aptariami tik santykiai su Sovietų Sąjunga, dar šiek tiek liečiami santykiai su Vokietija, bet su kitomis valstybėmis tos politikos lyg ir nebūta. Gal jos ir nebuvo? Jeigu taip, tai tikrai didelė anuometinių Lietuvos vadovų klaida. Tačiau rinkinio stiprybė – iki smulkių išryškintas Sovietų Sąjungos politinis žaidimas su Lietuva. Lyg sena, itin suktą ir plėšri katė

EGLĖ JUODVALKĖ POEZIJA

* * *

saulėtą debesuotą ar
lietingą popietę kavinėje
valgykloje ar gatvėje
netyčia ar sutarę
erdvėje tarp dabarties ir
ateities jo vėsios
lūpos palies skruostą
žvilgsniai
kamuolys į kietmedį lietus
į stiklą šviesą į betoną
atsimuš vienas į
kitą nesikryžiuos špagos
nežvangės plienas
visą vasarą ji rinko
šukes praeities sudužusios ant
nutrintų gyvenimo grindų
lipdė save kol suklijavo kone
visumą minties troškimų
kūno sielos
visa aprėpianti šviesa
švytintis džiaugsmas akimirką
nušviesdavo baimės
užtamsintą olą be
angos

ji laikys rankoje
niekur netinkančius jo
gabalus nebepažįstamų
spalvų formų dydžių
nepasigestus neprašytus
grąžinti
jai trūksta savo dalių
ištiestų virpančiose plaštakose
pasilaikytų apgalvotai ar
netyčia užmirštų
jiems susitikus ji tikisi
mainais
atgauti save
ir išsiskirti
tuščiom rankom

TAKOSKYRA

pirmą vakarą
mums išsiskyrus
prie pirmos sankryžos
nenujaučiau
nei mūs suartėjimo
nei šios dienos

* * *

iškepsiu rupios ruginės
duonos kepalą
Žemynėle
ir atnešiu nakties šviesumoje
mėnulio tamsumoje
dalytis su tavimi pluta ir
minkštumu kmynais ir
sėmenomis
dalytis kepalėliu
ant ajerų lapų keptu
saulėgražom paskanintu

atsikandusi
užpilsiu žemėmis
tik paglostyk jį ir mane
savo ranka tik
prispausk prie savo vaisingų įsčių tik
žindyk mane savo krūtimis
Žemynėle deive Žemyna
motule laimink mane
laimink mano dovaną

stiprinkis savo aruodo skalsa

* * *

laikyti save ant delno
boružė
plazdančiais sparnais
ir degančia širdimi

* * *

laukiau tavęs
šnabždėk man
buksmedžių kalba
meistro raižyti nukalti aukso lapeliai
šiurena ant mano krūtinės

vėjelis braukia plaukus
nuo kaktos
mano krūtų nepuošia
kiti ornamentai

šios akimirkos burtais
savo kūno burtais
laiko tarp
praeities ir ateities burtais
dalinuos su tavimi

tavo akys užstoja pasaulį

Eglė Juodvalkė.

Jono Kuprio nuotr.

*Sveikiname poetę
Eglę Juodvalkę
60-mečio proga*

DELACROIX

Mes nuo patetikos turbūt atpratę,
O gal tai lieka nauja ir aštru.
Aš nežinau, ką dailininkas matė,
Bet drobė virto stingstančiu gaisru.

Barikada. Giedros miglos verpetai.
Rūsti ertmė, sušvitus sidabru.
Šia valanda atpirksi šimtą metų
Žudynių, išdavysčių ir karų.

Tegul negreit atomazga ir galas,
Ir Vandome ilgai stovės kapralas,
Bet laikas eis. Pasėliai užderės,

Ir kraujas ims giedot, ir širdys – plakti,
Ir dar užgims išpranašautos naktys,
Kolonos grius, ir mitai subyrės.

Smurtas ir pabučiavimas R. Šerelytės novelėje

KĘSTUTIS A. TRIMAKAS

Renatos Šerelytės novelė „Pabučiavimas“, išspausdintas „Kultūroje“ (2010.01.09), sukėlė nemažą skaitytojų reakciją. „Draugo“ leidėjus, o taip pat mane, kaip jau ne kartą rašiusį apie šios rašytojos kūrybą, pasiekė nemaža laiškų, o taip pat pasisakymų žodžiu. Jų santrauką pateikiu čia. Po to – mano mintys.

Smurto pritenktų skaitytojų reakcija

„Kaip galima tokią novelę išspausdinti ‘Draugo’ „Kultūroje“? Juk joje tiek daug smurto! Per daug jo!.. Moteris, ir dar motina, suvalgo savo vyrą ir ketina suvalgyti savo vaiką. Šlykštu skaityti... Ar čia sekama mada vis rašyti apie smurtą?.. Reikėjo bent išspausdinti kokį nors paaiškinimą novelės pradžioje. Ar net iš viso nereikėjo tokios novelės spausdinti... Ar ši novelė ar pasaka yra vaikams ar suaugusiems?.. Klausimas kyla dėl to, kad iliustracijos yra vaikų. Tai atrodo, kad skirta vaikams. Tai dar blogiau...“

Nuėjusdamas, kad tokie ir panašūs klausimai knieti ir kitiems skaitytojams, novelės autorės paklausiau, ar ji sutiktų atsakyti į tuos klausimus ir paaiškinti. Žinau, kad ji nevengia pokalbio, net jo ieško, o taip pat suvokia, kad skaitytojai gali jos kūrybą visaip suprasti. Rašytoja mielai sutiko.

Kadangi kai kurie skaitytojai kreipėsi į mane prašydami paaiškinti, kaip aš novelę suprantu, dalinuosi mintimis, kurias ši novelė sukėlė man. Tiesa, mane irgi pradžioje slėgė smurto apkrova, bet jaučiausi iš jos išlaisvintas, kai novelės pabaigoje užtikau pabučiavimą ir vaiko nusiramimą. Ir aš nusiraminau ir net nudžiugau.

Pabučiavimo prasme atgaivintos mintys

Nemaža rašytojų bando plaukti ant pramogiųjų *trilerių* bangos viršūnės: pateikti tai, kas patinka publikai – taigi kuo daugiau nervus dirginančio smurto. Bet yra išimčių. Renata Šerelytė priklauso prie tų, kurie, patys patyrę smurto (vaikystėje nuskendo jos mama – gal tai smurto pasekmė? – ir pati patyrė daug smurto iš patėvio), savo kūryboje smurtą traktuoja rimtai, daugiausia vaizduodama vyrą, smurtaujantį prieš moterį ir vaikus. Iš daugelio, pateikiu vieną pavyzdį: į nemoralų gyvenimo kelią įtraukta Raudė bando iš jo pasišalinti, skuba į bažnyčią, bet ją pasiveja vyras, pagriebia už plaukų ir prievarta nutempia atgal į smuklę („Raudės atgaila“ – viena iš novelių rinkinyje „Balzamuotojas“). Novelė slegianti, nes be vilties.

Kitokia yra novelė, pavadinta „Pabučiavimas“. Pavadinimu dažnai apreiškiama pagrindinė mintis. Tiesa, pabučiavimas gali būti ir gėrio, ir blogio ženklas. O šioje novelėje? Smurtauja ne vyras prieš moterį, bet moteris: ji „sugriaužė“ savo vyrą (nereikia imti tai pažodžiui; suprasti galima simboliškai). Ji kelia baisią išgastį aplinkiniams: senelei ir vaikui, kuris dar labiau bijo motinos, senelės įtakotas.

Moteris miršta. Senelė išbėga pas kaimynus. Vaikas, vis dar pilnas baimės, likęs vienas, slepiasi. Vienu metu pajunta, kad kažkas jį pabučiuoja. Kas? Pamatęs didžiąją raide parašytus vyriškos lyties žodžius „Kažkas“ ir „Jis“, spontaniškai pagalvojau, kad berniuką pabučiavimu nuramino Kristus.

Tačiau atkreipiau dėmesį į tai, kad ką tik buvo paminėta motinos „dvasia“. O paskiau: „Motinos akys, praregėjusios, skaisčios, pagaliau pa-

žvelgė jam (vaikui – K.A.T.) tiesiai į širdį“... Viso to pasekmė: jis nurimo, pabučiuotas savo motinos, išvaduotas iš smurtanį kreipusių polinkių.

Tas nuraminimą teikia pabučiavimas išperka visą smurtą. Iš tikro: po viso to smurto pats pabučiavimas yra dar reikšmingesnis. Reikšmingas yra smurtavusios motinos pasikeitimas, užantspauduotas žvilgsniu į vaiko širdį „praregėjusiomis, skaisčiomis akimis“.

Buvo pabaisa. Tapo nuramintoja. Man to užtenka – taip, kad tas pabučiavimas atsveria smurtą. Vaizduojančiai literatūrai viso to gal gana.

Tik man iškyla mįslė dėl motinos pasikeitimo jai mirstant. Ar jis pagrįstas psichologiškai? Iš ko motina išvaduojama mirtimi? Vien iš kūno naštos? (Vidinei kaitai to lyg nepakanka.) Iš protinės ligos? Iš blogio ir jo užkrautos kaltės? (Tai būtų per staigu, vien prisiminus Raskolnikovo kaltės patirtį Dostojevskio romane „Nusikaltimas ir bausmė“, nebent pati motinos mirtis intensyvia Dievo malonės galia tapo ją išgydančia ir net išganancia.) Bet tuos klausimus galima perkelti į psichologijos ir net į teologijos sritis. Tačiau bent psichologijos reiškinys yra įmanoma atvaizduoti ir literatūros kūrinyje.

Ši novelė (ne taip, kaip daugelis kitų, apščiai smurtu prislėgtų ir net be vilties spindulio) man rodosi esanti labiau humaniška, nes daugiau žmogiškos patirties ir jausmų apimanti, tad ir daugiau žmonėms „pasakanti“. Man atrodo, kad šios novelės skaitytojams nėra būtina taip leisti smurto įspūdžio surakinamiems, kad po to nebesimato aiškus šviesos srautas.

Algirdas Šeškus. 1982 m.

* * *

Mieli „Kultūros“ skaitytojai,

Niekada nemaniau, kad kada nors reiks „aiškinti“ savo noveles. Juk rašytojui to daryti nedera. Tai skaitytojo priedermė. Skaitytojas pats išvelgia teksto paslaptis, analizuoja jį, spėja jo mįslės. Todėl „išspausdinti paaiškinimą novelės pradžioje“ – veiksmas, kuris reikštų skaitytojo – protingo, išsilavinusio, analizuoti mokančio žmogaus – negerbimą. Juk ir literatūra yra ne kas kita, kaip viena iš disciplinų, kurių mokomės. Ir jeigu žinome, kiek yra dukart du, manyčiau, turime žinoti, ir kas yra literatūrinės kalbos sąlygiškumas, metaforos, perkeltinė reikšmė ir panašūs dalykai.

Kažkodėl Jūs išsigandote, kad ši pasaka – baisi ir vaikams netinka. Bet ar Jūs esate skaitę autentiškas lietuviškas pasakas?.. Paimkime pačias populiariausias – „Eglė žalčių karalienė“ ir „Sigutė“. Argi ne žiauru įmesti podukrą į žarijų duobę?.. Užkapoti dalgiais Žilviną?.. Paversti

medžiais vaikus?.. O nukirstos rankos, kurios atauga, pamerktos į gyvybės vandenį, o meškos suėsta nenaudėlė pamotės duktė, o ragana, pririšta keturiems arkliais prie uodegų?.. O mūsų patriarcho daktaro J. Basanavičiaus rinktos pasakos?.. O klasikiniai graikų mitai, o kitų tautų folkloras, pagaliau Biblija – kiek juose „smurto“!.. Kiek baisumo!.. Taigi gal tas baisumas turi kažkokį tikslą?.. Baisūs dalykai pasakose reikalingi tam, kad vaikas suvoktų, jog pasaulis nėra toks jau mielas, kaip atrodo, kad vaikas galėtų priešintis blogiui, kad mokėtų kovoti, kad – pasakos pagalba – tikėtų stebuklu, kuris ateina kovos ir pasišventimo keliu, o ne nukrinta iš dangaus, nieko nedarant.

Dabar – apie skaitytojus taip išgąsdinusių „valgymą“. Norėčiau, visus nuramindama, pasakyti – juk novelėje ne apie „fiziologinį valgymą“ eina kalba. Kaip teisingai pastebėjo gerbiamas K. A. Trimakas, „sugrauzti iki kaulelio“, „gyvą suėsti“ yra vaizdinga, liaudies dažnai vartojama metafora – taigi motina „suėda“ savo vyrą nuolat jam priekaištaudama, bardamasi, žodžiu, naudodama psichologinį smurtą (o kad tai yra labai paplitęs reiškinys visame pasaulyje, turbūt niekas neužginčys). O „suvalgyti“ vaiką?.. Kaip jūs manote, ką tai galėtų reikšti?.. Ypač kai tai sakoma vaiko lūpomis, kai tai slypi vaiko **vaizduotėje**. Juk motinos elgesys neduoda jokio akstino spėti, kad ji nori vaiką suvalgyti. Vaiko suvalgymas ir logine, ir menine prasme būtų visiškai absurdas. Bet juk turime baisingą pasaką, kurios misija – išmokyti pasipriešinti smurtui, o jam priešinamasi ne saldžias pasakėles sekant, o susiduriant su juo akis į akį. Argi gali nugalėti priešą jo nepažinęs?.. Man juoką (deja, nelinksma) kelia amerikietiški filmai, kur gėrio vardan paklojamos krūvos lavonų. Sakytčiau, kad tai ir yra tikrasis blogis. Blogis, veikiantis gėrio vardan. Kaip čia neprisiminsi Goethes Mefistofelio, sakančio: „Darydamas vien gera, blogo trokštu“...

O kad jau visiškai padėčiau tašką šioje aiškiniamo istorijoje, pabandyčiau tiksliai, sausiai ir logiškai atpasakoti novelę. Taigi: vaikas (berniukas), maždaug septynerių – aštuonerių metų, lindi namo palėpėje ir verkia į pagalvę, nes mano, kad apačioje, kambaryje, ilgai sirgusi ir kosėjusi, numirė senelė. Kodėl?.. Nes oro gūsis padvelkė jam į veidą. Vadinaisi, tai senelės dvasia išskrido. O be dvasios kūnas berniukui atrodo labai baises – kaip „Kažkas“ su geležiniais dantimis (geležiniai seniau būdavo sovietiniai dantų protezai).

Berniukas sušalęs nusileidžia į virtuvę ir susirietęs kamputyje laukia, kas bus toliau.

O bus tai, kad turi pareiti motina. Kadangi senelė buvo vaiko globėja ir vienintelė juo rūpinosi, berniukas bijo motinos, nežino, ką su ja veiks, kaip gyvens. Netgi išivaizduoja, kad ji gali jį suvalgyti. Čia atsiskleidžia berniuko **vaizduotė**, įtakota senelės sektų autentiškų pasakų. Jo monologas, skirtas tėveliui, senelei ir motinai, yra savotiška liaudies dainų parafrazė (žali lapeliai, kaulėliai, žarijos, paukščiai, gėlės ir kt.).

Berniukas išgirsta, kaip kažkas pareina. Jis mano, kad motina – bet namo pareina senelė. Vadinaisi, mirė ne ji. O kas?.. Senelei aišku, kas numirė, ji eina kviesti kaimynų, kad pasirūpintų mirusiuoju. Berniukui neaišku – jam labai baisu, bet jis eina į kambarį, norėdamas pamatyti, kas mirė. O mirė mama. Ir šitas Kažkas (miręs, bedvasis kūnas) jam sukelia skaudų klausimą – nejaugi šitas kūnas, kuris buvo pasakų raganos išikūnijimas, kuris jo nemylėjo, neglaudė, nešildė, gal net ir „suvalgyti“ norėjo, kažkur giliai giliai slėpė dvasią, kuri, išsilaisvinusi, pabudusi, jausdama kaltę, atgailą ir meilę, išskrisdama jį pabučiuavo?.. Tai tarsi motinos metamorfozė. Prisišvelimas numiriant. Tas bučinyš – vaiko širdelės „apsauga“. Kad motinos prisiminimas vaiko gyvenime liktų kaip vilties šviesulėlis, o ne juodas siaubas.

Taigi tiek, mieli skaitytojai, ir tenorėjau Jums paaiškinti...

„Pabučiavimo“ autorė

Malda nuo Pasaulio stogo

JONAS VAIŠKŪNAS

– Aš esu tik vienas žmogus. Tik vienas iš šešių milijardų žmonių. Ir aš tikiu, kad kiekvienas iš mūsų nori laimingo, sėkmingo gyvenimo. Ir kiekvienas, – nesvarbu kokia jo odos spalva, kokia tautybė, nesvarbu, koks religinis tikėjimas, kokia socialinė padėtis – visi turime teisę gyventi laimingą gyvenimą, – tokiais paprastais žodžiais Tibeto dvasinis vadovas Dalai Lama beldžiasi į nuobodžiaujančių ES parlamento narių, įsitaisiusių kinų gamybos kėdėse, ir mūsų visų per kiniškus monitorius šią kalbą stebinčių širdis, naujame Vytauto V. Landsbergio filme „Nuo pasaulio stogo“.

Šio filmo premjera vyko sausio 12 d. Vilniuje, kino teatre „Pasaka“. Rašytojas ir kino režisierius V. V. Landsbergis su operatoriumi A. Kemežiu ir grupe bendražygių filmą apie Tibeto pabėgėlius filmavo Indijoje 2008 vasaros pabaigoje. Filmą mus nukels į tibetiečių pabėgėlių stovyklą Delyje, taip pat į Darmsalą, kur veikia Tibeto vyriausybė tremtyje, vadovaujama Jo Šventenybės Dalai Lamos, bei „Mažuoju Tibetu“ vadinamą Indijos Ladako regioną. Filmo kūrėjai: Vytautas V. Landsbergis, V. Vidūnas, A. Kemežys, L. Almantaitė, T. Rugevičius-Rugys, R. Rašpoliauskas, K. Vidūnas įtaigia kino kalba siekia priminti, kad politinė ir dvasinė prievarta, spauda bei okupacija, atsitraukusi iš Lietuvos 1990-aisiais, neišnyko, kad ją ir toliau kenčia žiaurių ir kur kas didesnių imperijų pavergtos tautos, besišaukiančios dėmesio, supratimo ir pagalbos žodžio bei veiksmo. Vienu iš tokių pasiaukojančios kovos už savo tautos laisvę simboliu ir yra Tibetas.

1951 m. Kinijai okupavus Tibetą, karinio konflikto metu žuvo 1,2 mln. tibetiečių ir buvo sugriauta 6 tūkst. budistų vienuolynų. 1959 metais įvyko masinis tibetiečių sukilimas, kurį Kinijos armija itin žiauriai numalšino. Tuomet Tibeto dvasinis vadovas XIV Dalai Lama atsitraukė į Indiją ir ten iki šiol vadovauja Tibeto vyriausybei tremtyje. Nuo to laiko prasidėjo plati emigracija į šią šalį. Dabar emigracijoje gyvena apie milijonas tibetiečių, didžioji dalis – Indijoje, kur jiems skirtos kelios nemažos vietovės. Kinijos sieną kas mėnesį bando kirsti apie tūkstantis pabėgėlių. Tik pusei jų Himalajų kalnais pavyksta patekti į Indiją arba Nepalą. Kiti mirtinai sušąla arba žūsta nuo kinų pasieniečių kulku.

Prieš Olimpines rungtynes Pekine, 2008 metų kovo mėnesį, kilus naujai neramumų bangai Tibete žuvo daugiau nei 100 tibetiečių. Tai sukėlė pasaulio visuomenės protestus Vakarų Europoje bei JAV. Tibeto rėmėjai Londone, Paryžiuje, San Franciske bandė net sulaikyti olimpinės ugnies nešimo ceremoniją. Kai kurių valstybių vadovai, solidarizuodamiesi su Tibetu, atsisakė vykti į Olimpiados atidarymo iškilmes, tačiau ryžtingesnio oficialaus politinio palaikymo vis dėlto vengė ir, nenorėdami gadinti santykių su Kinija, apsimetė nematą žiaurių, neteisėtų ir antidemokratiškų Kinijos veiksmų.

Šiandien Tibetas – siaubingai militarizuotas, didžiulės teritorijos paverstos kinų armijos karinėmis bazėmis. Visur budi iki dantų ginkluoti kariai. Jie stebi teritoriją, užsiropšę ant stogų, saugo militaristinius paminklus, persirengę civiliais drabužiais budi vienuolynuose...

Ir kodėl gi mums turi rūpėti kažkoks tolimas Tibetas, kai pasaulyje okupantų spaudą kenčiančių šalių yra ne viena, o mums pakanka ir sa-

vų rūpesčių? – girdžiu klausiant ne vieną skaitytoją bei filmo žiūrovą. Pavergtų, svetimųjų priespaudą kenčiančių šalių pasaulyje tikrai nemažai, bet Tibetas tapo ne tik nesmurtinės, taikios kovos už savo tautos laisvę, bet ir gilios dvasinės kultūros simboliu, neleidžiančiu užmiršti – kaip svarbu laisvam žmogui ir tautai išsaugoti savo dvasinę kultūrą, paveldėtą iš protėvių. Būtent dėl jos į Tibetą tūkstančiais plūsta europiečiai gydytis depresijų, ieškoti nusiramino ir savęs pažinimo, mokytis įvairių meditacijų, sąmoningo kvėpavimo ar mirties nebijojimo...

Sukrečiantys jaunų pabėgėlių pasakojimai filme atskleidžia, kaip ciniškai ir metodiškai prieš užmerktas Vakarų pasaulio demokratų akis ir užčiauptas lūpas naikinama Tibeto dvasia, eksperimentuojant su žmonėmis it gyvūnais, juos gąsdinant, terorizuojant, žudant... O tibetiečiai, radę draugišką užuovėją Indijoje, saugo gyvąją Tibeto dvasią, kurios dabar Indijoje, ko gero, yra net daugiau, negu pačiame Tibete...

Režisierius V. V. Landsbergis Tibeto padėtį lygina su netolima Lietuvos patirtimi: „Mums tai gerai pažįstama... mažiukų niekas negina, jei jie neturi naudingų iškasenų ir juos okupavusi šalis yra 'naudinga' arba grėsminga užsienio partneriams... Milžiniškos tibetiečių protesto demonstracijos Delyje ir Darmsaloje, vykusios pirmosios olimpinė žaidynių dienomis, vėl atgaivino prtilusią mūsų širdžių Sąjūdžio dvasią, kai tūkstančiai protestuotojų rinkosi Vingio parke ar Katedros aikštėje, reikalaudami nepriklausomybės. Keistas jausmas, kai supranti, kad tai, ko jie taip trokšta, mes jau turime, tik nebelabai vertiname. O juk 1990 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, vienas pirmųjų pasaulinio lygio asmenų, aplankiusių Lietuvą 1991 m., kai čia dar

budėjo okupantų tankai, buvo būtent Jo Šventenybė Dalai Lama. Dabar mums svarbu ne tik grąžinti skolą pripažinusiems mūsų laisvę, bet ir patiems prisiminti, kas mes buvome ir pagalvoti, kas esame... Tai, kas vyksta Tibete, yra ir mūsų laisvės matas”.

V. V. Landsbergio filmas nedaugžodžiauja, jis sako: Tibeto laisvė – testas visoms demokratijoms. Tik geografinis Tibetas toli, dvasinis – kiekvieno mūsų širdyje. Kinija vėliau ar anksčiau turės paskuti demokratėjimo keliu. Palaikydami Tibetą, palaikome ir demokratinę Kiniją. Todėl, kalbantys su Kinija, žodis „Tibetas“ turi skambėti mūsų lūpose.

Filmas „Nuo pasaulio stogo“ – tai filmas ne žiūrėjimui, o išžiūrėjimui. Ekране besikeičiantys vaizdai skirti ne grožėjimuisi, o įsijautimui. Geriausia juos būtų išrašyti į plokštelę ir sukuti kaip maldų malūnėlį – išžiūrint, sustabdant, atsukant atgal, išsiskaitant į užrašus, išžiūrint į galias vaikų akis, išiklausant į sunkų sužeisto šuns alsavimą, įsijaučiant į nenuilstamą maldininkų lūpų virpėjimą, išvelgiant į tolimiausius vaizdų planus, atveriant širdis vėsiui lietaus lašų muzikai ir karštų maldų aidui...

Filmas prasideda ir baigiasi vėju, pučiančiu nuo pasaulio stogo, vėju, sukančiu ne elektros jėginių sparnus, o spalvotas tikėjimo vėliavėles, šnabždančių maldas. Jos plevena visur: virš takų ir stogų, kalnuose ir slėniuose, šventyklose ir prie namų, vienuolynuose ir aikštėse... Mėlynos kaip vanduo, žalios kaip medžių lapai, raudonos kaip ugnis, geltonos kaip smėlis, baltos kaip įkaitintas plienas – Tibeto vėliavos vėjo balsu tyliai laimina ir saugo.

Tiesa sakant, tai net ne filmas, tai – malda už Tibeto ir mūsų dvasinę laisvę, malda, skirta gelbėti mūsų sieloms nuo tingulio, užmaršties ir baimės. □

Filmo plakatas.

TŪKSTANTMEČIO ŽIEDAI

Apie gražias pilietines iniciatyvas

PERPETUA DUMŠIENĖ

(Tęsinys. Pradžia 2010 m. sausio 23 d. „Kultūroje“)

ŽOLYNŲ TAKAS LIETUVAI

Didžiojo karo muziejuje pakvipo Lietuvos laukų žolynais. Ši neįprastą kvapą muziejuje paskleidė dar niekur neregėtas beveik 40 m ilgio takelis, kuriame eilutėmis tvarkingai suaušta mažiausiai tūkstantis rūšių spalvingų žolynų. „Esu laiminga, galėdama šį Lietuvos vardo 1000-mečiui skirtą takelį ištiesti prie Vytauto Didžiojo skulptūros. Man atrodo, kad jis patenkintas šiuo darbu, prie kurio audimo prisidėjo tūkstančiai lietuvių. Takelį iš vasaros žolynų audė ir mūsų tautiečiai, suvažiuavę iš viso pasaulio į Dainų šventę Vilniuje“, – prisiminė Žolinčių akademijos prezidentė Danutė Kunčienė – šio neįprasto takelio sumanytoja (Apie projektą „Takelis Lietuvai“).

Lietuvos pasiekimus užrašo agentūra „Factum“ patvirtino, kad metus laiko žmonių, kartu su žolinčiais, rankomis austas takelis yra ilgiausias šalyje. 38,83 metrų kilimui sukurti naudotos 1000 pavadinimų žolės, surinktos Lietuvos pievose. Net 213 rūšių žolynų ir augalų takeliui padovanojo Dubravos arborėtas.

Gal šį pasakojimą apie liaudies epo kūrimui prilygstantį darbą pradėkime nuo laimingos pabaigos. 2010 metų sausio viduryje, kai naujo gyvenimo viltis vėl atneš jaunas Mėnulis, šis stebuklingas žolynų takas atkeliaus į Kretingos vienuolyną ir ten pasiliks Tėvo Ambrozijaus (Jurgio Pabrėžos) atminimui skirtoje erdvėje.

Iš medumi ir lauko gėlėmis kvepiančių žolynų, medžių šakelių, javų ir linų stiebelių išaustas Lietuvos žolynų Takas, kuriuo kažkada žoliaudami braižiojo Jurgis Pabrėža, Vincas Kudirka, Jonas Basanavičius, Vydūnas, Stasys Šalkauskis, Antanas Maceina, Eugenija Šimkūnaitė, tėvas Stanislovas... – dieji žolinčių, mokytojai...

Tūkstančio žolių takelis bus ilgaamžis ir ypatingas, nes vysdami pievų augalai skleidžia nenusakomus aromatus, o sudžiūvę įgauna neįprastus spalvas.

O dabar papasakokime visą gražią šio Takelio Lietuvai kūrimo istoriją.

Takas Lietuvos tūkstantmečio proga

Lietuvos vardo tūkstantmečio žolynų takelį „Žolinčių akademijos“ prezidentė Danutė Kunčienė pradėjo austi dar 2009 metų sausio mėnesį ir šiame neįprastame kūrybos procese pakvietė dalyvauti kaimiečius, visus Lietuvoje ir už jos ribų gyvenančius žolinčius ir žolininkus, sveikos gyvensenos propaguotojus, bendruomenes, pavienius žmones.

Šios idėjos sumanytojos ir iniciatorės tikslas – bendromis jėgomis išausti žolynų takelį iš tūkstančio pavadinimų augalų, žaliuojančių Lietuvos laukuose ir pievose. Jis buvo audžiamas iš gabalėlių, kurie metų pabaigoje buvo sudurti.

Sausio 20 dieną 2 valandą dienos Danutė Kunčienė padarė pirmuosius takelio užmetimus ir išaudė pirmuosius žingsnelius iš savo pušelės šakelių. Pirmiausia gimė rėmelis ir siūlų tinklėlis. Takelio matmenys nuo siūlo iki siūlo 50 cm (tai užmetimo plotas) ir po 5 cm iš abiejų pusių užleistis. Jau apdailinus jo plotas – 60 cm.

Pirmiausia buvo įaustos pušies, beržų šakelės, mėlynių, gervuogių stiebeliai, sedulos ir karklo vytelės. Tai buvo pradžia. Tai buvo lyg ištakos, maža verdėnė. Vėliau, kai į Takelį sutekėjo galinga žolynų, žmonių palinkėjimų, sakralių palaiminimų energija, jis tapo lyg didžiulė galinga upė, gyvas, lyg mūsų Nemunas.

Danutė su savo vyru apvažiavo visą Lietuvą, aplankė 36 šventes 2009 metų vasarą, ir visur audė, vaišino visus audėjus savo kepta duona. Pavasarį dažnai ausdavo vakarais, kai čiulbėdavo lakštingalos. Danutė pasakoja, kaip smagu audžiant būdavo pajusti, koks švelnus ir lankstus yra augalas. Prisi-

mena, kai pristatė Žolynų takelį Karo muziejuje, tai buvo kalbama, kad žolynas yra stipresnis už visa, kas gyva. Net po niokojančio karo, kai viskas būdavo nu-niokota, tai žolė prisikeldavo pirmiausia. Tas Takelio audimas, tai buvo grynai širdžių projektas, niekieno nefinansuojamas.

Yra daug pasakojimų, kaip buvo audžiama. Pirmiausia tai reikėjo į augalą įkalbėti palinkėjimus, o jau tada jį jausti. Vienam vaikui, kai audė vaikų darželyje, tai niekaip nesisekė gražiai medžio lapelio sulankstyti prieš įaudžiant. Jis apsisverkė. Tada jam pasakė, kad jo lapas labai retas, nes yra su briliantu (ašara). Tai jis ir nudžiugo, nurimo.

Pamena epizodą, kaip kareiviai laukė eilėje per lietuvių, kad galėtų ir savąsias smilgas jausti. Jiems tai buvo labai svarbu.

Danutė Kunčienė pasakoja, kad prieš kiekvieną šventę buvo parengiamas specialus rėmas, panašus į audimo staklės. Kai jis visas užpildomas, gaminamos naujos „staklės“ ir audžiama toliau. Austi buvo kviečiami visi norintieji. Į šventes atsivežamos „staklės“ ir glėbiai augalų. Priėjusiam žmogui siūloma pabandyti austi. Daugelis nudžiugdavo įsitikinę, kad tai daryti paprasta – tereikia žolyno šakelę įterpti tarp siūlo ir spustelėti pirštais.

Takelio Lietuvai audimo kronika

Yra užrašyta, nufotografuota, nufilmuota. Žmonės audžia pasipuošę, pakiliai nusiteikę, laiminami augalai, sakomos prakilnios mintys. Štai Birštone ruošiasi austi garsiausias Lietuvos alpinistas Vladas Vitkauskas. Jis savo rankas pirmiausia tarsi pašventina, prisiliesdamas prie gintarų. O štai Takelis audžiamas Žiedų šventėje Pažaislyje. Klubo floristė Staselė Gideikienė – prie išausto takelio iš 39 pavadinimų augalų. Floristė dekoratorė Rita Bagdzevičiūtė moko, kaip austi takelį. Takelis audžiamas Ūkininkų sąjungos 70-dešimtmečio minėjime; audžia Žemės ūkio ministras Kazimieras Starkevičius. O čia Žolynų šventė Vilniaus botanikos sode. Audė Vilniaus universiteto botanikos sodo darbuotojai, Draugų klubas, Vilniaus Tremtinių, Vydūno draugijų atstovai, Medininkuose žuvusiųjų atminimui audė šeimos nariai ir Žolynų šventės dalyviai. 50 pavadinimų augalų jausta.

Štai Takelis tiesiamas Kintuose, Marių šventėje. Jis buvo pradėtas austi pavasarį Vydūno garbei surengtoje šventėje apie sveiką gyvenseną, o į Marių šventę, Kintus, kur gyveno Vydūnas, atvežtas jau vasarą. Norinčių jausti savo mintis ir jausmus į Lietuvos tūkstantmečio takelį – net eilės susidarė. Kas ajerą, kas beržo šakelę, kas smilgų kuokštelį. „Svarbiausia austi su meile, negalvojant apie blogus dalykus“, – mokė Žolinčių akademijos prezidentė Danutė Kunčienė. Takelis audžiamas Kernavėje Gyvosios archeologijos dienoje ir Tūkstantmečio dainų šventėje. Jaudinanti Takelio diena Pažaislyje, kur Pirmosios Komunistų proga audė Iveta ir Matas, bei jų artimieji... O šit Takelis nukeliavo į jaunųjų sveikuolių žolinčių stovyklą pas garsiąją žolininkę Jadvygą Balvočiūtę. O štai žolinčiai brenda skaidriu ežero vandeni ir įaudžia Eisetų ežero augalus. Ypač gausu audėjų ir prašmatnių svečių, kai takelis audžiamas Dvaro šventėje Kretingoje. Čia ir Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos senato nariai, ir Brolis pranciškonas Bernardas, žavios Jaunosios grafitės ir Kretingos rajono meras Juozas Mažeika, „Jūra. More. Sea.“ žurnalo leidėja Zita Tallat-Kelpšaitė,

„Pajūrio naujienų“ redaktorė Vitalija Vitkauskienė, Rajono bendruomenių asociacijos pirmininkė Bronė Buivydienė... Takelis atkeliavo į Žolinės šventę Punske, Baltijos kelio 20-ųjų metinių paminėjimo akciją. O čia jau seminare „Senoji baltų kultūra“ Lopačiuose. Biručių šventė Palangoje Takelį audė apie 130 Lietuvos Biručių ir kitų šventės dalyvių... Takelio audimas su Kauno apskrities Aklųjų ir silpnaregių mokymo centru vaikais ir mokytojais. Neliko nukriauti jokio amžiaus vaikai – Takelis audžiamas lopšelyje-darželyje „Pušynėlis“. Kiekvienas lapelis, jaustas į tūkstantmečio takelį, turi vardą, o vardai: Jonas, Dominykas, Rokas, Paulius, Dovydas, Kamilė, Rugilė, Laura ir daug kitų gražių, nuostabių vardų... Buvo takelio kūrimo istorijoje ir didelių dovanų. 213 pavadinimų augalų takelio audimui surinko ir dovanavo Kauno Dubravos eksperimentinės mokomosios

Danutė Kunčienė Vytauto Didžiojo Karo muziejuje laiko rankose 1000 jaustų augalų sąrašą.

Vydo Kunčiaus nuotr.

miškų urėdijos arboretumo viršininkė Valerija Baronienė. Takelis iš Vlodo Karpavičiaus darželio augalų irgi gausiai apdovanotas.

Taigi Takelis Lietuvai nuaustas ir padovanotas. Bet jaučiu, kad skaitytojams dar lyg kažko trūksta, jie tikrai norėtų daugiau sužinoti apie tuos žmones, kurie, pamilę Lietuvą, ėmėsi tokių gražių, įkvepiančių, uždegančių darbų. Tai būtų mūsų pasakojimas apie Lietuvos žolinčius ir apie jų dangiškąjį globėją Tėvą Ambrozijų.

Kas ta Žolinčių akademija?

Kelias į šį klubą suvedė žmonės neatsitiktinai. Jie kaip sveikatos lektorai dalyvavo (ir tebedalyvauja) savo bendruomenėse: Lietuvos vegetarų, Lietuvos „Žinijos“ draugijose, Lietuvos sveikuolių sąjungoje ir kitur.

Klubas praėjo neformalų laikotarpį kaip sambūris „Panemunių žolinčiai“. Jie žmonėms kalbėjo apie liaudies mediciną, siūlė liaudiškas kūno priežiūros priemones. Priminė žmonėms kasdienės sveikatos palaikymo kultūrinį paveldą, gautą iš Tėvo Ambrozijaus, (Jurgio Pabrėžos), Vydūno, Eugenijos Šimkūnaitės ir kitų šviesuolių.

Tikroju sambūrio krikštytoju tapo Tėvas Stanislovas. Tai įvyko 2004 metais Paberžėje. Tėvas Stanislovas pasakė ilgą ir išpūdingą kalbą, ragino tęsti Tėvo Ambrozijaus „Augalų taisliu“ paliktus darbus, skleisti Eugenijos Šimkūnaitės etninės liaudies medicinos lobynę surinktus spindulius. Tėvas Stanislovas pasižiūrėjo į savo saugomų vyskupo Motiejaus Valančiaus raštų ir maldaknygių puslapius ir pasakė, kad dar Didžiojo Vyskupo laikais Lietuvoje darbavosi tokie žmonės, kokius jis dabar mato prieš save. Tik jie tautoje tada buvo vadinami „žolinčių“ vardais. Taip ir atsirado Žolinčių akademija. Tėvo Stanislovo palaimintos „Panemunių žolinčių“ dienos susiliejo su sakralinėmis Pažaislio vienuolyno ir Punsko lietuvių Žolinės šventėmis.

Ir visiems būna smagu, kai po iškilmingų pamaldų žmonės renkasi prie žolininkės Jadvygos Balvočiūtės arbatų, „Šeiminkinių šeiminkės“ diplomais tituluotos Danutės Kunčienės Baltų duonos, įvairių natūralios kūno priežiūros reikmenų iš bičių vaško, pikio, žolių ir mineralų.

Žolinčių akademijos steigėjai – ilgą gyvenimo ir žmogaus galimybių pažinimo kelią praėję žmonės. Vyriausia amžiumi bei moksliniais laipsniais ir var-

Nukelta į 8 psl.

Lietuviški vabzdžiai atskrido į Čikagą

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Praeitą savaitę Čikagoje vyko lietuviškų filmų festivalis. Šio įvykio rengėjas – Vilniaus-Čikagos susigiminiavusių miestų komitetas ir LR generalinis konsulas Čikagoje. Festivalio programoje tarp šiuolaikinio lietuviško kino kūrėjų darbų, kuriuos pristatė specialiai iš Vilniaus atvykusi kino bendrovės „Era Film“ direktorė, prodiuserė ir režisierė Rasa Miškinytė, matėme ir jos pačios kūrybinę dokumentiką apie lėlių animacinių filmų pradininką Vladislavą Starevičių.

Nuo Kauno iki Paryžiaus

Vladislovas Starevičius gimė 1882 m. rugpjūčio 8 d. Maskvoje besislapstančio 1863 metų sukilimo dalyvio Aleksandro Starevičiaus (gimusio Surviliškioje, netoli Kėdainių) ir bajoraitės Antaninos Legeckos (gimusios Kaune) šeimoje. Motinai mirus, vaiką pasiėmė giminės iš Kauno. Čia jis baigė pradinę mokyklą – vidurinę Vladislovas lankė jau Estijoje. Dar mokykloje susidomėjo fotografija ir entomologija – ne tik rinko vabzdžius savo kolekcijai, bet ir darė tikroviškus jų modelius.

Aukštesnių mokslų Starevičius nepabaigė, tačiau tai netrukė jam uždariauti piešiant, o vėliau ir susirasti valstybės tarnybą Kaune. Jis domėjosi fotografija. Pasakojama, kad būtent dėl jo puikių Kauno nuotraukų kraštotyros muziejus patikėjo Vladislovui kamerą ir pasiūlė sukurti kelis filmus. Po filmo „Virš Nemuno“ sėkmės Starevičius mėgino kurti apybraižas iš taip mėgiamų vabzdžių gyvenimo. Vabzdžiai tačiau buvo nekokie aktoriai, neišverdavę kaitrių lempų, todėl ilgainiui jie buvo pakeisti gudriais muiliažais.

1909 m. Starevičius pabaigė du filmus: „Laumžirgių gyvenimas“ ir „Vabalai – skarabėjai“. Manoma, kad 1910 m. sukurtas filmas „Lucanus Cervus“ apie elniaragių kovą dėl patelės buvo pirmasis animacinis lėlinis filmas pasaulyje. Ta pačia technika 1912 m. sukurtas ir trumpametražis filmas „Gražioji Lukanida“, kuriame buvo parodijuojami riterių romanų siužetai. Filmai išpopuliarėjo pasaulyje, o jų paslapties žiūrovai ilgai neįspėjo – manė, kad nufilmuoti tikri, dresiruoti vabalai. Starevičius filmus kūrė vienas ir neatskleisdavo savo meistriškumo paslapčių.

Įkvėptas „Lucanus Cervus“ sėkmės, jis nusprendė išvažiuoti į Maskvą, kur buvo daug didesnės galimybės kūrybai. Maskvoje menininką ėmė globoti verslininkas A. Chanžonkovas, padovanojęs jam kamerą, juostas, išnuomojęs butą ir studiją, tačiau pareikalavęs teisių į kuriamus filmus. Filmus A. Chanžonkovo studijoje V. Starevičius kūrė iki 1917 metų. Be animacinių filmų jis domėjosi ir vaidybiniais.

1919 m. Starevičius emigravo į Italiją, vėliau persikėlė į Prancūziją. Čia jis iš karto gavo užsakymų animaciniams filmams. Jau po poros metų jo „Lakštingalos giesmė“ apdovanota Rozenfeldo aukso medaliu. Kitą aukso medalį jis gavo už reikšmingiausią savo darbą – pirmąjį pasaulyje lėlinį pilnametražį filmą „Lapinas Reinikis“. Šis buvo kuriamas nuo 1926 iki 1930 metų ir išleistas jau prasidėjus garsinio kino erai. Tačiau įgarsintas buvo tik po aštuonerių metų Vokietijos vyriausybės lėšomis. Deja, dėl šios priežasties po karo filmas buvo retai rodomas.

Paties Starevičiaus karas beveik nepalietė. Po 1945 metų jis nusprendė iškurti Paryžiaus Fontenay-sous-Bois priemiestyje ir čia toliau kurti savo filmus. Tačiau jo populiarumas mažėjo, užsakymų filmams – irgi. Paskutiniams gyvenimo metais jis kūrė reklaminius vaizdus ir net pardavinėjo savo lėles.

Lėlių „Vabzdžių dresuotojo“ kino filmo plakatas.

Animacijos istorijoje V. Starevičiaus reikšmė milžiniška. Jis ne tik sukūrė naują animacijos techniką, bet ir išstbulino ją. Starevičius didžiavosi sukūręs išraiškingas lėles, tikrovišką jų mimiką. Jo animacijos tikroviškumas ir plastiškumas leido filmuose derinti lėlių ir gyvų personažų vaidybą. Tarp V. Starevičiaus gerbėjų buvo ir Rusijos caras, ir V. Disnėjus, jo įtaka matoma ne tik J. Švankmajerio, bet ir N. Parkso filmuose.

Jį reikėjo grąžinti pasauliui

Lietuvoje Starevičius iki šiol dar nėra plačiai žinomas. Tačiau susidomėjimas jo kūryba auga. V. Starevičiaus kūryba buvo parodyta per festivalį „Tindirindis“, aptarta tarptautinėje mokslinėje konferencijoje Vilniuje, 2005 metais išleista V. Mikalausko knyga „Stebukladaris iš Kauno“, 125-ųjų menininko gimimo metinių proga Kaune buvo atidengta paminklinė lenta. Kūrybinę dokumentiką „Vabzdžių dresuotojas“ Rasa Miškinytė kūrė norėdama su fantastišku kino menininku supažindinti plačiąją Lietuvos ir kitų šalių publiką. Po filmo premjeros Čikagoje režisierė pasakojo:

„Vladislavas Starevičius – ypatinga asmenybė, tikras kosmopolitas, Lietuvoje pradėjęs savo unikalų bandymus ir sukūręs tūrinę animaciją, vėliau dirbęs pas garsiausią Rusijos kino prodiuserį Aleksandrą Chanžonkovą ir išgarsinęs Rusijos kiną pasaulyje, o po revoliucijos pabėgęs ir apsistojęs Prancūzijoje, tapo Prancūzijos kino pasidžiūvimu. Na, o būdamas Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės palikuonimi ir laikydamas save lenkų kilmės, jis laikomas ir Lenkijos kino pradininku.

Mano svajonė buvo suvienyti visas šalis ir sukurti šio meistro vertą filmą. Jį reikėjo grąžinti publikai, jį reikėjo grąžinti pasauliui, kuris daugelio karų, marų ir įvairių politinių įvykių sukuriuose užmiršo žmogų, davusį daugybę atradimų kino menui, sukūrusį tūrinės animacijos žanrą. Atrodo, kad grąžiname, nes net ir tose šalyse, kur Starevičiaus vardas buvo nežinomas, dabar prakalbo apie galimybes parodyti jo filmų retrospektyvas, supažindinti žiūrovus su jo darbais ir asmenybe. Labai džiugu, kad ir Lietuvoje kino istorijos atskaita pagaliau persislinko ir dabar ji skaičiuojama nuo 1909 metų, t.y. metų, kai Starevičius nufilmavo savo pirmąjį dokumentinį filmą ‘Ant Nemuno kranto’.

Filmo herojė – lėlė

Šis R. Miškinytės filmas – nei animacija, nei dokumentika. Čia susimaišo keli žanrai, vaidybinis – taip pat (Starevičiaus portretą kuria akt. Gediminas Girdvainis). Režisierė sakė, kad kitaip, kuriant filmą apie Starevičių, ir negalėjo būti: „Būtų nepagarbu kurti reportažinio stiliaus

Lėlių animacinių filmų pradininkas Vladislovas Starevičius (1882–1965).

dokumentinį filmą apie šį nepaprastą meistrą. Ieškujome tokio būdo, kuris būtų šiek tiek netradiciškas, ypatingas ir atspindėtų Starevičiaus dvasią. Ir kas galėtų būti įdomiau, jei ne jo paties herojai, kurie čia pat pasirodo? Kadangi pati žaviuosi žanrų maišymu, taip ir atsitiko mūsų juostoje.”

„Filmo siužetinė linija, – pasakojo ji, – tai Vabalas – lėlės, kuris yra pagrindinis filmo personažas, Meilės istorija. Vabalas keliauja po paslaptinę Starevičiaus kūrybos bei gyvenimo labirintą, ieškodamas savo prarastos Meilės – Karalienės Liūtės (lėlės iš Starevičiaus filmo „Lapinas Reinikis“). Vabalas turi pažinti ir ‘dekoduoti’ kino meistrą Starevičių tam, kad surastų ir atgaivintų Liūtę. Beieškodamas ‘kodo’, jis sutinka įvairius žmones – kino žinovus ir šiuolaikinius animatorius. Būtent šie žinovai padės vabalui ‘atrasti’ Starevičių, nušviesdami svarbiausius ir įdomiausius jo gyvenimo bei kūrybos aspektus. Kartu jie apžvelgs esmines ankstyvojo kinematografo bei XX a. politines, istorines Europos realijas.”

„Deja, ne viską galėjome papasakoti apie Starevičių šioje 53 minučių trukmės istorijoje, – sakė Rasa po peržiūros Čikagoje. – Mes žinome, kad jis labai mėgdavo krestį juokus. Štai vieno karnavalo metu Kaune buvo sukviesta visa miesto aukštuomenė, tarp jų ir generalgubernatorius su savo palyda. Starevičius buvo apsirengęs kaip velnias. Jis savo fantazijai leido taip išsismaginti, kad prie rankos prisijungė elektros laidelius. Kiekvienam sutiktam to vakaro svečiui paduodavo leteną, na, o pasveikintasis patirdavo elektros šoką – generalgubernatorius taip pat.”

Filmo kelias – devyneri metai

– Ar buvo prieš tai kokių bandymų susukti dokumentinių filmų apie Starevičių?

– Lenkai buvo tokį sukūrę apie 1970-tuosius metus. Jo ištraukas mes savo juostoje panaudojome. Jie susuko tą filmą jau po Starevičiaus mirties, tačiau jiems pavyko įamžinti Vladislovo dukros Irenos atsiminimus. Anglai buvo sukūrę nedidelį filmuką, skirtą televizijai – tai ištraukos iš Starevičiaus kino filmų. Rusijos televizijos laidoje „Enciklopedija animacijai ot A do JA“ buvo rodomi Starevičiaus klipai – bet vėlgi, tai ne specialiai sukurti dokumentiniai filmai.

– Kas buvo sunkiausia, kuriant „Vabzdžių dresuotoją“?

– Archyvai. Matote, kiek surinkta iš viso pasaulio? Didžiausias vargas buvo. Taip pat scenarijaus užbaigimas ir montažas. Labai sudėtingas buvo montažas, nes dokumentiniame kine filmas įgauna savo tikrą pavaldą tik montažo metu. Kadangi buvo galvojama kurti dvi versijas – anglišką ir prancūzišką – teko tarp keturių režisierių smarkiai „pasimušti“ ir pasiginčyti.

– Rasa, o kaip prancūzai vertina šį Jūsų filmą – juk Starevičius priklauso ne tik Lietuvai, bet ir Prancūzijai?

Nukelta į 8 psl.

Tūkstantmečio žiedai

Atkelta iš 6 psl.

vardais – doc. dr. Ksavera Vaištarienė. Ji ilgametė Lietuvos vegetarų draugijos vadovė, mitybos reikalų ekspertė. *Žolinčių akademijos* siela ir intelektualinis variklis – Danutė Kunčienė, buvusi medicinos darbuotoja, išradinga sveikos gyvensenos propaguotoja, įvairių sveikatinimo švenčių organizatorė, išleidusi įspūdingą savo autorinių receptų knygą, Panemunės bendruomenės sveikatos mokyklėlės „Šermukšnelė“ įkūrėja ir vadovė. Jos atrama ir ramstis – vyras Vidus Kunčius, ne tik techninis pagalbininkas, bet ir grūdų duonai kepti ar vaistinių šaknų preparatams ruošti technologas. Be jo pagalbos neįmanoma pasiekti nei Paberžės, nei Punsko, nei tolesnių vietų... Dar viena *Žolinčių akademijos* steigėja – jauna asmenybė, jautriai jaučianti žolynų pulsą, svingingai atverianti vartus į sakralinę Pažaislio vienuolyno erdvę – sesuo Renata (Vanagaitė). Kitoms seserims talkinant, ji kuria ir puoselėja vienuolyno sklypelyje retų ir neretų, bet nuo seno čia užsibuvusių, vaistingųjų augalų sodelių, juodaugiųjų šeimamedžių krūmus, išbando pagal autorinius receptus sukomponuotus naminius preparatus kūnui prižiūrėti. Sesuo Renata yra sukūrusi ir „Žolinčiaus malda“: *Ateinu pas Tave su dėkingumu už kiekvieną Žemės Žolyną. Už nesuskaičiuojamas žoles, augusias nuo pat Pasaulio pradžios ir augsiančias iki Paskutiniosios Dienos. Už jau išnykusias vaistažoles. Ateinu dėkoti už žoleles, kurias žinoję ir kuriomis naudojęsi manieji Protėviai.* <...>. Na, ir penktasis steigėjas (antrasis pagal amžių) – Jonas Skonsmanas, mokėsis botanikos, fiziologijos, anatomijos, patologijos, toksikologijos ir kitų akademiinių disciplinų veterinarijos gydytojo diplomui įgyti, baigęs aspirantūrą mikrobiologijos-virusologijos srityje, todėl jam pripažintas biomedicinos mokslų daktaro laipsnis. Jau gerą dešimtmetį jis – Lietuvos „Žinijos“ draugijos narys-lektorius, veda natūropatinės savipagalbos kursą, gamina vaško liejinius kūnui prižiūrėti, augina retus augalus, globoja natūralias vaistinių augalų augimvietes.

Žalioji judėjimas aiškina žmonėms apie galimybes būti sveikais kuo mažiau teršiant gamtą ir savo kūną cheminiais vaistais, sveikai ir laimingai gyventi, atskleisti naujus sugebėjimus, išmintingai sumąstyti ir išsmoningai parodyti drąsias savo iniciatyvas,

tolerantiškai bendrauti ir padėti vienas kitam įgyvendinti savo sumanymus.

O viso šio gražaus judėjimo dangiškasis globėjas, kuriam ir padovanotas *Takelis Lietuvai* – Tėvas Ambrozijus. Apie jo gyvenimą ir darbus – kita mūsų pasakojimo dalis.

Jurgis Pabrėža

Tėvas Jurgis Ambrozijus (Ambraziejus) – Jurgis Pabrėža gimė 1771 metų sausio 15 dieną Lenkimų parapijos Večių kaime (Skuodo r.). Mokėsi Kretingos vidurinėje mokykloje, o nuo 1792 metų studijavo Vilniaus universitete, kur mokėsi istorijos, medicinos, botanikos, chemijos, teisės ir teologijos dalykų. Buvo įsitraukęs į Tado Kosciuškos vadovaujamą sukilimą.

Po 1794 metų sukilimo grįžo į Žemaitiją ir porą metų mokėsi Varnių kunigų seminarijoje. Ją baigęs, 1796 metais buvo išventintas į kunigus.

Kunigavo įvairiose Žemaitijos parapijose. Daug keliavo – rinko istorinę, etnografinę medžiagą, botanikos eksponatus. Visoje Žemaitijoje buvo pagarsėjęs kaip puikus pamokslininkas.

Gyvendamas Kartenoje, kunigas Jurgis Pabrėža 1816 metais apsisprendė tapti pranciškonų vienuoliu tretininku. 1817 metų gruodžio 9 dieną jis padarė įžadus, gavo pranciškono abitą bei vienuolišką Tėvo Ambrozijaus vardą ir apsigyveno Kretingos vienuolyne.

Rašė savotišką filosofinį veikalą „Ryžtai“, kuriame sistemindavo gyvenimo principus. Parengė apie 50 darbų botanikos tema, tarp jų didžiulį enciklopedinį leidinį „Taislius augumini“, kur apibūdino 643 augalus. Pats autorius rinko pinigus jam išleisti, tačiau publikuotas jis buvo tik 1900 m. Amerikoje. Surinko herbariumą (~ 800 augalų rūšių), kurio didelė dalis XX a. pr. išvežta į Odensės universitetą, o likusioji dalis (238 lapai) 1930 m. perduota Vytauto Didžiojo universitetui. Pirmasis sukūrė žemaitišką botanikos terminologiją. Taip pat gydė žmones; iš viso yra išlikę 17 jo rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai, gydymas.

Talkino leidžiant istorinius veikalus. Produktivus bendradarbiavimas vyko su Simonu Daukantu ir vyskupu Motiejumi Valančiumi. Yra likęs negausus literatūrinis veikalų palikimas. Kunigas Jurgis Pabrėža daug laiko skyrė savo asmenybės ir dvasios to-

bulinimui, apaštalavimo darbams. Taip pat jis rašė eilėraščius žemaičių tarpe ir lenkų kalba, užrašinėjo žemaičių ir latvių liaudies dainas, kurias siuntė Simonui Daukantui.

Kaip rašo Julius Kanarskas, didžiausią savo gyvenimo dalį Jurgis Pabrėža pašventė botanikos ir medicinos mokslams. Viename laiške jis rašė: „Dar vaikas būdamas pamėgau augalus, juos sodinau, ravėjau ir su jais žaidžiau. Norėdamas pažinti jų savybes, darydavau tinktūras“ (Jurgis Pabrėža 1771–1849. Vilnius 1972, p. 8–9). Savo žinias kunigas J. Pabrėža stengėsi pritaikyti praktikoje. Jis gamino vaistus, mokė žmones pažinti vaistažoles ir naudoti jas gydymui, lankė ligonius, priiminėjo ir gydė juos vienuolyne.

Daugelis Kretingos miesto gyventojų laiko tėvą Ambraziejų šventuoju, lanko jo kapą, meldžia jo užtarimo nuo ligų ir nelaimių. Broliai pranciškonai dar prieš karą ant kunigo kapo pastatė koplytėlę ir pradėjo rinkti medžiagą J. Pabrėžos beatifikacijai.

Į Kretingą sugrįžę vienuoliai pranciškonai 1991 metų sausio 12 dieną surengė konferenciją-minėjamą, skirtą Tėvo Ambrozijaus – Pabrėžos beatifikacijos bylai atnaujinti. 1993 metais skverelyje priešais pranciškonų vienuolyną ir bažnyčią kretingiškiečiai pastatė kunigui Jurgiui Pabrėžai paminklą, kurį sukūrė skulptorius Algirdas Bosas iš Klaipėdos.

Tais pačiais metais Lietuvos katalikų mokslo akademija Romoje išleido Tėvo Viktoro Gidžiūno parašytą monografiją „Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849)“, išsamiai pasakojančią apie šio švento Žemaitijos sūnaus gyvenimą ir darbus. Joje Lietuvos pranciškonų provincijolas Tėvas Placidus Barius apibūdina Jurgį Pabrėžą kaip įžvalgų mokslininką, jautriasielį gydytoją, aistringą savo krašto kalbos ir istorijos mylėtoją, minias uždegantį oratorių ir pamokslininką, pavyzdinę dvasininką, kurio svarbiausias gyvenimo tikslas – diegti Kristaus Evangeliją ir visomis galiomis bei talentais tarnauti žmonėms.

Tiesa, rašoma, kad žmonės labai mėgo ir Tėvo Ambrozijaus rašomus eilėraščius. Tie eilėraščiai yra išlikę ir užrašyti. Tai žmogus, pelnytai gavęs dėkingų ainių dovaną iš Lietuvos žolynų.

Parašiusi apie šias pilietines iniciatyvas, esu dvasiškai pakiliai nusiteikusi. Ir galvoju, kad esu laiminga, jog su Lietuvos vardo paminėjimu tūkstantmečiu visi darbai nesibaigė, nes juk tie šviesūs žmonės ir toliau gyvena šalia mūsų. Ir jie tikrai sukurs dar daug gražių dalykų. Manau, kad ir mes patys tvirtai laikysimės šio šviesaus kelio. □

Lietuviški vabzdžiai

Atkelta iš 7 psl.

– Sunku pasakyti, kaip prancūzai vertina šį filmą, kadangi retas prancūzas jį matė, nebent kino kūrėjai, patys dalyvaujantys tarptautiniuose kino festivaluose. Priežastis ta, kad labai prastai susiklostė mano santykiai su V. Starevičiaus palikimo saugotoja – jo anūke, kuri nedavė teisės panaudoti jokios jai priklausančios medžiagos filme apie jos senelį. Nors iš pradžių žadėjo. Mes pradėjome dirbti nežinodami, ar galėsime panaudoti prancūzišką medžiagą, ar ne. Praktiškai lygiagrečiai buvo kuriami du filmai – su prancūzišku periodu ir be. Manėme, gal ji trokšta garbės – Lietuvos ambasada Prancūzijoje prižadėjo jai ir tai suteikti. Reklama jai būtų padaryta! Deja... Ir vėliau, kai pateikdavau pareiškimus rodyti „Vabzdžių dresuotoją“ filmų festivaliuose Prancūzijoje, visuomet sulaukdavau atsakymo – reikia tartis su Vladislavo anūke Beatrice Martin. Išėitų – monopolija? Taip negali būti! Tai nesąžininga ir net neetiška.

– O Jūs asmeniškai turite savo mėgiamiausią Starevičiaus filmą?

– Turbūt tai būtų „Maskotas“.

– Kiek žinau, yra daug nesutampančių faktų apie Starevičių įvairiuose šaltiniuose. Štai a. a. Vytauto Mikalausko monografijoje „Stebukladaris iš Kauno“ (išleista „Lietuvos kinematografinių sąjungos“ 2005 m.) teigiama, jog „1965 m. sausio 30 d. didysis kino meistras apleido šią ašarų pakalnę“, kai tuo tarpu visur kitur – ir anūkęs Beatrice tvarkomoje jos senelio garbei sukurtoje internetinėje svetainėje – pažymėta, kad Starevičius mirė vasario 26 d. O kokie dar visuomenėje paplitę neteisingi mitai apie Vladislavą?

– Kad jis mokėsi Sankt Peterburgo meno akademijoje. Taip nebuvo. Kad jis gimęs Vilniuje – tai irgi tiesa.

– Man, kaip carinių laikų Lietuvos fotografijos tyri-

„Vabzdžių dresuotojo“ filmo rež. Rasa Miškinytė.

nėtoju, yra keista, kad Jūsų filme nekalbama apie Starevičių kaip fotografą. Regis, būtent tokiu keliu jis atėjo į kiną?

– Apie tai mes esame girdėję, tačiau norint apie tai kalbėti juostoje, reikia konkrečių istorinių faktų. Atradome nuotraukų, kurios galbūt galėtų būti priskiriamos Starevičiui, tačiau įrodyti jų autorystės kol kas nepavyko.

– Šis Jūsų filmas pernai net keturiuose kategorijose buvo įvertintas „Sidabrinėmis gervėmis“...

– Taip, 2009 metai buvo ypatingi. „Vabzdžių dresuotojas“, ties kuriuo dirbau devynerius ilgus metus, po sėkmingų pasirodymų Karlovy Vary tarptautiniame kino festivalyje Čekijoje, po kelionių iš šalies į šalį Lietuvoje „Sidabrinė gervė“ apdovanojimuose nuominuojamas net šešiose grupėse. Gerai, kad galų gale gavo tik keturias „gerves“ – juk ne tik šis filmas buvo sukurtas Lietuvoje. Pirmą kartą buvo pripažintas prodiuserio darbas – man tai buvo ypač svarbu.

Kūrybinė filmo grupė nusipelnė pačių geriausių įvertinimų – scenarijaus autoriai: Linas Augutis, Donatas Ulvydas ir Jonas Banys; režisieriai: Donatas Ulvydas, Linas Augutis, Marek Skrobecki, Rasa Miškinytė; kompozitorius Linas Rimša. Jokių būdu negalima nepaminėti filmo dailininkės Jurgitos Gerdvilaitės, filmo opertoriaus Ramūno Greičiaus, filmo garso dizainerio Artūro Pugačiausko. „Vabzdžių dresuotojas“ taip pat jau apkeliavo daugybę festivalių Europoje, labai atidžiai buvo stebimas Taivanyje, o pirmąjį „Grand Prix“ parsivežė iš Ukrainos.

Happy end?

Filmui – dešimt taškų. „Vabzdžių dresuotojas“ sužibėjo ekrane tarsi spalvingas fejerverkas. Bet kas iš to? Peržiūros rengėjai negalėjo apsieiti be tradicinių įžanginių sveikinimų bei reveransų – tokių būdingų, bet tokių nereikalingų. Viskas vyko oficialiai angliškai, bet... po žiūrovo klausimo tapo aišku, kad lietuviškai nesuprantančių salėje nebuvo. Tai kurgi reklama? Starevičiaus vardas būtų pritraukęs pilną auditoriją! Savo atstovus tikrai būtų atsiuntę Prancūzijos ir Lenkijos generaliniai konsulatai Čikagoje, juolab kad ir vieni, ir kiti turi savo kultūros *attache*. Tą vakarą tarp publikos nematėme nei „Alliance francaise“ organizacijos narių, nei rusiškų laikraščių korespondentų (vėliau netikėtai susitikus jie apgalvestavo, kad apie tai nežinojo – mielai būtų atėję). Pasigedau ir amerikietiškos publikos. Tikiu, kad jeigu šis filmas būtų išgarsintas tarp „Facets Multimedia“ kinematekos narių, nemažai jų būtų sudalyvavę – jie Starevičių dievina. Pagaliau nieko apie renginį nematėme ir nemokamuose amerikiečių laikraščiuose (tokiuose kaip „Chicago Reader“) bei Čikagos miesto tinklalapyje (reikėjo sugalvoti patikrinti www.chicagosistercities.com/) O juk pagrindinis kūrėjų tikslas – „gražinti Starevičių žmonėms“! Lietuviams, lenkams, rusams, prancūzams... Ar gali būti geresnė terpė nei amerikietiška? Deja, renginys, galėjęs tapti rimtu tarptautiniu kultūrinio įvykiu, ir vėl buvo tik eilinis lietuviškas renginukas. O gaila! Visiems kitiems belieka laukti pūkiaus „Era Film“ filmo pasirodymo DVD formate. □